

MONITORING OCHRANY ZDROJŮ ÚV KÁRANÝ

Lenka Koudelová, Ing. Radka Hušková

Pražské vodovody a kanalizace a.s., Pařížská 11, Praha 1,
lenka.koudelova@pvk.cz, radka.huskova@pvk.cz

Na přelomu 19. a 20. století byla vybrána oblast Káraného jako zdroj podzemní pitné vody z celé řady možností rozšíření zásobování hl. m. Prahy.

Po důkladném hydrologickém i hygienickém posouzení tehdejší specialisté konstatovali, že v oblasti Káraného se vyskytují vodou nasycené čtvrtohorní náplavy a vybraná lokalita má vynikající filtrační vlastnosti. Zároveň konstatovali, že prostředí se vyznačuje celkovou čistotou a nedotčeností, tedy je pro daný účel nejvhodnější.

Dlouholetá praxe potvrdila, že výběr specialistů byl správný, a že jakost i množství podzemní vody z Káraného plně vyhověly požadavkům.

Vodárna Káraný je první vodárnou, která od r. 1914 zásobovala Prahu pitnou vodou, po dlouhé období byla rozhodujícím zdrojem pitné vody pro Prahu a nyní se podílí na zásobování hlavního města 25%. Vodárnu Káraný provozuje akciová společnost Pražské vodovody a kanalizace, člen skupiny Veolia Voda ČR.

Jímací území vodárny Káraný se rozkládá od Staré Boleslavi proti toku Labe na jeho pravém břehu až k železniční trati Praha – Lysá n.L. a podél toku Jizery od jejího ústí do Labe v Káraném proti toku až za Benátky nad Jizerou k obci Dražice.

Jímací vodárenské studňové řady složené z více než 700 studní jsou rozděleny do 11 samostatných jímacích úseků v celkové délce cca 30 km a procházejí nebo kontaktují katastr 11 obcí.

Z vodárny Káraný je dodávána výhradně podzemní voda bez chemické úpravy, pouze s nezbytným hygienickým zabezpečením chlorem.

Vodárna Káraný získává pitnou vodu třemi způsoby:

- Přírozenou infiltrací - max. 900 l/s od r.1914
- Z artéských studní - max. 50 l/s od r.1914
- Umělou infiltrací - max. 900 l/s od r.1968

Maximální výkon vodárny Káraný je 1850 l/s

Po 85 letech provozování kárané vodárny začalo být zřejmé, že vodárenské prostředí v okolí zdrojů pitné vody nelze dále hodnotit jako nedotčené a hygienicky bezproblémové.

Z výsledků sledování dílčích zdrojů již několik let plyne, že na většině plochy rozsáhlého jímacího území kárané vodárny se zřetelně projevují znaky negativních civilizačních vlivů na jakost jímané, i když stále ještě velmi kvalitní podzemní vody.

Nedokonale odkanalizované obce v povodí dolního toku Jizery a intenzivní zemědělské hospodaření s aplikací agrochemikálií a v neposlední řadě černé skládkování komunálního a průmyslového odpadu postupně ovlivňovaly zájmovou vodárenskou oblast kolem káraných zdrojů.

Ani vyhlášení Pásem hygienické ochrany v roce 1986 nepřineslo očekávaný efekt v zamezení negativních vlivů směrem ke zdrojům pitné vody. Oblast ochranných pásem (OP), jak je řeší v současnosti platné právní předpisy, je složitá a mnohdy nepřehledná. Dochází k prolínání původních OP (stanovených dle minulých předpisů jako pásma hygienické ochrany - PHO) a nových právních ustanovení. V legislativě došlo

k výrazným změnám koncepce a přístupu k OP. Původní speciální ochrana – PHO – byla celoplošná resp. pásmová, kdy příslušné hydrologické nebo hydrogeologické povodí vodního zdroje bylo celé součástí jednotlivých stupňů PHO. Za opatření v PHO se nevyčíslovaly žádné náhrady.

Nové pojetí speciální ochrany vodních zdrojů spočívá ve stanovení ochrany bodové resp. zonální. V současné době se zabýváme optimalizací OP resp. PHO z roku 1986. Optimalizace a stanovení nového rozsahu OP by mělo být dokončeno nejpozději 1.1. 2011 podáním návrhu na katastrální úřad, jako věcné břemeno na dotčených pozemcích. V průběhu minulých let bylo registrováno odkanalizování některých obcí v Pojizeří (Sojovice, Kochánky, Skorkov, Dražice, Kbel) i ukončení provozu menších skládek např. v Kochánkách, Předměřicích, zejména z hlediska vodárenských zájmů i blízkosti káranských zdrojů skládky v Sojovicích.

V daných podmínkách bylo užitečné, aby vedle systematické kontroly jakosti vody z jednotlivých vodárenských zdrojů byl v problematických lokalitách zahájen monitoring jakosti podzemní vody v okolí těchto zdrojů, tedy v předpolí jímání.

V letech 1990 až 2000 byla zpracována řada samostatných prací, které se zabývaly monitoringem káranské oblasti a byly zaměřeny na průzkum znečištění vod Sovětskou armádou v oblasti Milovic prostřednictvím průsaků z řeky Mlynařice a byly doporučeny postupy ochrany vodních zdrojů, kde byly zahrnuty i vlivy osídlení na jakost vod v PHO jímacího území Káraný.

První komplexní návrh monitorovacího systému byl zpracován firmou Ekohydrogeo – Žitný v r. 1993 - 1995, uvedený systém byl zpracován velmi podrobně a zahrnoval velký počet objektů ke sledování, což nebylo z ekonomického hlediska akceptovatelné. Následující kroky ke zpřesnění monitorovací sítě vedly k optimalizaci počtu sledovaných objektů s konkrétním aktuálním odůvodněním zařazení do monitoringu.

Toto zadání splnila práce Ing. M. Kněžka, CSc. a O. Křivánka z r. 2000 „Návrh monitoringu ochrany vodních zdrojů Káraný“, který obsahoval doporučení sledovat 39 stávajících objektů a dobudování 9 nových vrtů. Návrh vycházel z vlastní rekognoskace reálných a potencionálních zdrojů kontaminace jímacích řadů při zohlednění jejich hydrogeologické pozice. V roce 2001 bylo toto sledování realizováno 2 x ročně - jaro a podzim jako screeningové, dále pro rok 2002 byly objekty kde se nepotvrdila potenciální možnost kontaminace z monitoringu vyřazeny.

Ve stejném roce byla navázána spolupráce s hydrogeologickou firmou ProGeo, které bylo zadáno odborné definování rozsahu monitoringu ochrany zdrojů na základě již získaných informací o kvalitě podzemních vod v oblasti jímacího území Káraný v rámci „Návrhu monitoringu ochrany ..“ a zpracování matematického modelu proudění podzemních vod káranské oblasti pro akci „Monitorovací síť pro ochranu zdroje Káraný.“

V rámci tohoto úkolu byla provedena firmou ProGeo digitalizace převzatých podkladů – situace jímacích řadů, nepropustného podloží, model terénu širšího okolí zdroje Káraný, zpracování databází České geologické služby, data o hladinách podzemních vod, přehled o čerpaných množstvích a vývoj jakosti vod v jednotlivých řadech.

Od r. 2003 provádí firma ProGeo každoročně hodnocení časového vývoje zásob a jakosti podzemní vody za hydrologický rok, hodnocení optimalizace provozování umělé infiltrace z hlediska jakosti i množství jímání vody a zdrojů břehové infiltrace se zvýšeným obsahem dusičnanů. V roce 2004 byla monitorovací síť definitivně upřesněna, a každé dva roky se provádí aktualizace dat matematického modelu proudění podzemních vod.

V této oblasti probíhá dobrá spolupráce s Pražskou vodohospodářskou společností, a.s., která je správcem majetku a investovala do pořízení matematického modelu a zajišťuje i jeho průběžné aktualizace. Odběry a analýzy všech vzorků vody i pro kalibraci a upřesnění modelu jsou zajišťovány provozovatelem - Pražskými vodovody a kanalizacemi, a.s.

PŘEHLED STÁVAJÍCÍHO MONITOROVACÍHO SYSTÉMU

Monitoring hladin a jakosti podzemní vody navržený v roce 2004 byl rozdělen do tří oblastí pro splnění následujících účelů:

1. poskytnutí včasné informace o průniku znečištění do zájmové oblasti
2. doplnění údajů pro identifikaci časového vývoje dusičnanů v jímacích řadech
3. doplnění údajů pro zpřesnění hydraulického modelu

1. Sledování z důvodu včasné informace o průniku znečištění do zájmové oblasti

V současnosti se vzorkuje a hodnotí 25 objektů monitorovacího systému.

- četnost sledování: 2 x ročně (jaro a podzim)
- rozsah: 25 x základní chemický rozbor (ZCHR)
  - 5 x chlorované uhlovodíky (CIU)
  - 4 x stopové látky (vrty u bývalé skládky Sojovice)
  - 11 x stanovení sumy uhlovodíků C₁₀ - C₄₀

U všech objektů se při odběru vzorků **vody měří úroveň hladiny podzemní vody** před zahájením čerpání, množství odčerpané vody z objektu a hladina při odběru vzorku. V letošním roce na jaře bylo zapojeno 7 nových vrtů vybudovaných na východním předpolí komplexu umělé infiltrace.

PŘEHLED SLEDOVANÝCH OBJEKTŮ (VRTŮ):

V oblasti Benátského jímacího řadu:

1. **NV1** - vrt v Dražicích lokalizovaný v prostoru mezi komplexem továrních hal a jímacím řadem, na východním okraji trafostanice; rozsah sledování : **ZCHR, NEL resp. C₁₀ – C₄₀, NO₃,**
2. převzetí výsledků monitoringu z vrtu v areálu závodu Carborundum Elektrite a.s., **ZCHR, NEL resp. C₁₀ – C₄₀, NO₃, CIU,**
3. vrt Seco Trans Benátky - dopravní firma, **NEL resp. C₁₀ – C₄₀, CIU, NO₃,**
4. vrt HC3, **ZCHR, NEL resp. C₁₀ – C₄₀, NO₃,**

V oblasti Kocháneckého jímacího řadu:

5. **StV7** - vrt severovýchodně od Kochánek, lokalizovaný v blízkosti skládky tuhého domovního odpadu, **ZCHR, NO₃**
6. – 7. dvě domovní studny JZ a západně od Kochánek – **ZCHR, NO₃,**

V oblasti Skorkovského jímacího řadu:

8. – 9. domovní studna a studna ZŠ v Předměřicích - **ZCHR, NO₃,**
10. **NV12** – vrt umístěný severně od Předměřic - **ZCHR, NO₃,**
11. starší vrt PR3 - mezi studnami č.283 a č.284 - **ZCHR, NO₃,**
12. **NV13** - vrt lokalizovaný jižně od Předměřic - mezi zrušenou skládkou a Předměřickým jímacím křídlem - **ZCHR, NO₃,**
13. **NV14** - vrt umístěný jižně od Tuřic – mezi Tuřice a jímací řad, **ZCHR, NO₃**

V oblasti Hornosojovického jímacího řadu:

14. studna ZŠ v Sojovicích - **ZCHR, NO₃**

15. – 16. **NV17** - vrt lokalizovaný severně a jižně od Sojovic - mezi bývalé hnojiště a jímací řad, **ZCHR, NO₃**,

V oblasti Dolnolabského jímacího řadu a jímacího řadu Zahrádky:

17. – 18. starší vrt na jižním okraji Nového Vestce a domovní studna na východním okraji - **ZCHR, NO₃, NEL resp. C₁₀ – C₄₀**,

19. starší vrt umístěný mezi Dolnolabským jímacím řadem a dálnicí, **ZCHR, NO₃, NEL resp. C₁₀ – C₄₀**,

20. starý vrt ČHMÚ VP0675 – mezi Dolnolabským jímacím řadem a Labem, **ZCHR, NO₃**.

V oblasti umělé infiltrace:

21. – 22. 2 vrty - Sojovice skládka, **ZCHR, NEL resp. C₁₀ – C₄₀, těžké kovy**,

23. – 24. 2 vrty pod skládkou Sojovice, **ZCHR, NO₃**,

25. vrt u Václava – znečištění od železniční trati, **ZCHR, NO₃, NEL resp. C₁₀ – C₄₀**,

V roce 2007 byly analyzovány podzemní vody z 25 objektů monitorovacího systému. **Nejvyšší koncentrace dusičnanů jsou zjištěny v domovních (obecních) studnách v obcích Předměřice a Sojovice** (v rozmezí 65 mg/l až 165 mg/l). V obci Kochánky měřené koncentrace NO₃ nepřekračují úroveň 50 mg/l, v obci Nový Vestec se pohybují v rozmezí 60 až 70 mg/l (1 domovní studna).

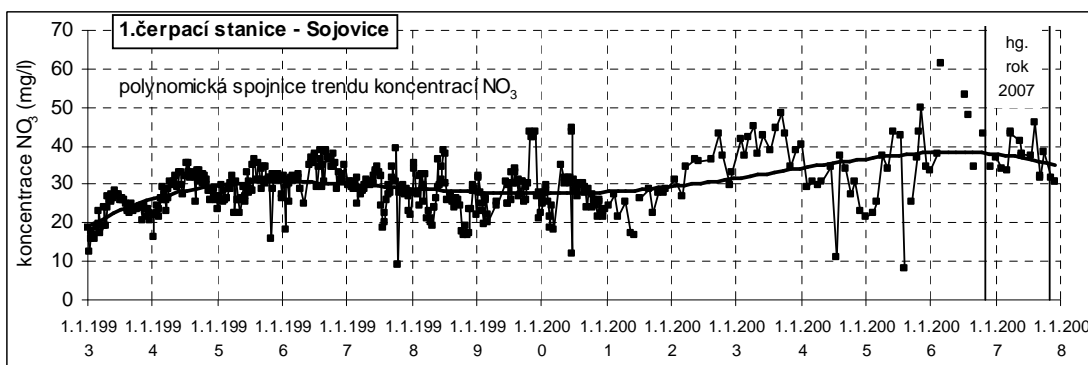
V monitorovacích vrtech jižně od obce Nový Vestec se dusičnany vyskytují v koncentracích do 5mg/l.

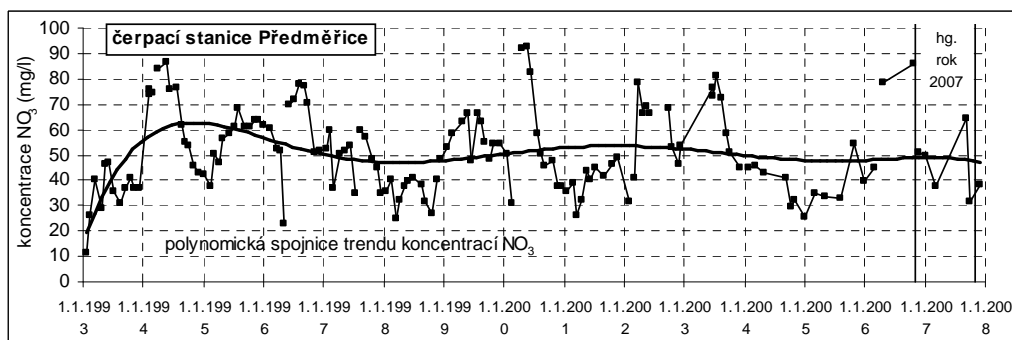
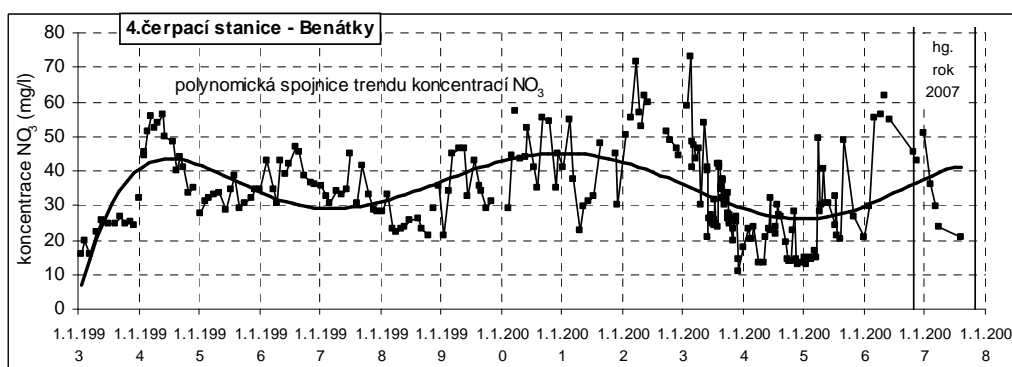
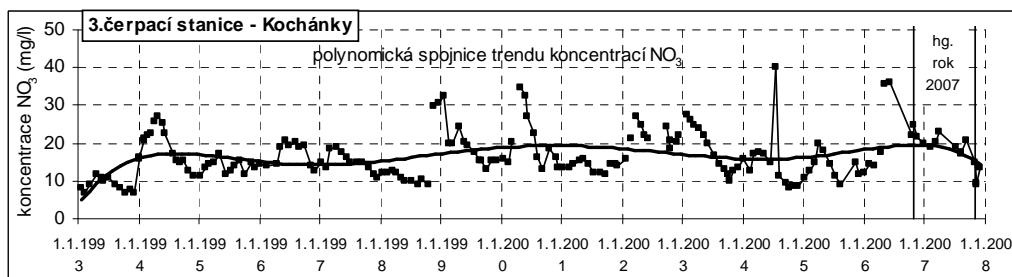
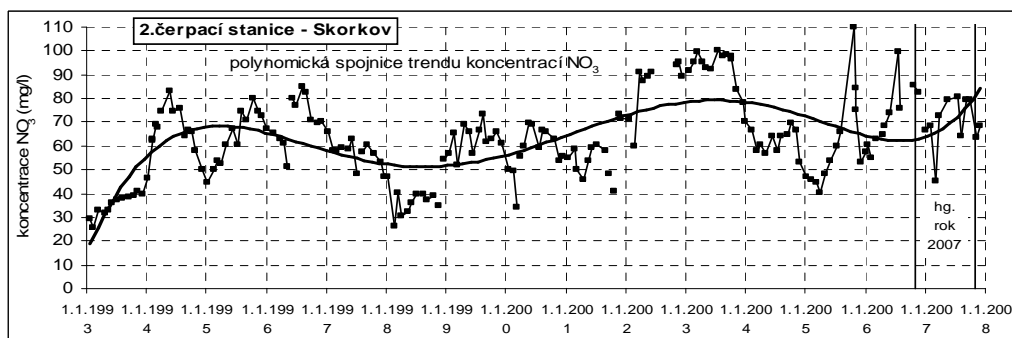
Znečištění dusičnany pochází pravděpodobně z několika zdrojů : plošné aplikace hnojiv na větších plochách, z hnojiv využívaných při drobném hospodaření a z úniků odpadních vod (okolí obcí).

2. Sledování jakosti podzemních vod pro identifikaci časového vývoje dusičnanů v jímacích řadech

Od roku 2003 byly 1 x ročně monitorovány všechny jímané studny ze sojovických jímacích řadů, skorkovského a benáteckého jímacího řadu tj. celkem 344 studní. Od jara r. 2005 byl zahájen i podrobný monitoring vybraných studní v lokalitách s vyšší koncentrací dusičnanů, který probíhal v průběhu celého roku. Odběry jsou prováděny vždy na dvou studnách jímacího řadu Sojovice, Skorkov a Benátky n.J. s četností 1 x týdně. Od roku 2008 je monitoring rozšířen i o jímací řady kochánecké, což představuje dalších 140 studní.

Následující grafy představují vývoj dusičnanů ve sběrných studnách břehové infiltrace včetně vložené křivky trendu vývoje od roku 1993.

3. Monitoring pro zpřesnění hydraulického modelového řešení proudění podzemní vody

Pro aktualizaci hydraulického modelového řešení proudění podzemní vody jsou zčásti využívány výsledky monitoringu uvedené v bodech 1 a 2, dále jsou sledovány a měřeny:

- úrovně hladiny podzemní vody ve studnách jímacích řadů,
- vydatnosti jednotlivých jímacích řadů,
- vydatnosti jednotlivých jímaných objektů v prostoru komplexu umělé infiltrace,
- napouštěné množství vody do jednotlivých infiltračních van,
- hladiny podzemní vody v pozorovacích vrtech a čerpaných vrtech v komplexu umělé infiltrace.

Měření úrovně hladiny vody a průtoku vody v Jizeře (stanice ČHMÚ Tuřice - Předměřice) byly zakoupeny od ČHMÚ.

ZÁVĚR

V poslední zprávě firmy ProGeo byl hodnocen časový vývoj zásob a jakosti podzemní vody za hydrologický rok 2007 a monitorovací systém sledování jakosti podzemních vod.

Na základě hodnocení je navržen optimalizovaný provoz komplexu umělé infiltrace, redukovaný provoz jímacích řadů se zvýšeným obsahem dusičnanů a monitoring jakosti podzemních vod.

Z hodnocení dále vyplývá:

- ke snížení zásob podzemní vody v prostoru jímacích řadů břehové infiltrace v hydrologickém roku 2007 nedošlo;
- při průměrném odběru podzemní vody 480 l/s došlo ke zvýšení zásob podzemní vody v prostoru umělé infiltrace;
- koncentrace dusičnanů ve směsných vodách z jednotlivých jímacích řadů (za období 1993 až 2007) kulminovaly u všech řadů v letech 2002 až 2003 a v roce 2006, v průběhu hydrologického roku 2007 došlo k mírnému snížení koncentrací dusičnanů (ve srovnání s extrémním rokem 2006);
- vysoké koncentrace dusičnanů jsou dlouhodobě měřeny ve studních hornosojovického řadu max. 145 mg/l, části skorkovského řadu max. 80 mg/l a v jižní části benáteckého řadu max. 50 mg/l;
- pomocí modelových simulací je navržen optimální omezený provoz zdrojů břehové infiltrace se zvýšeným obsahem dusičnanů - sojovického, skorkovského a benáteckého jímacího řadu. Jsou navrženy odstávky studní s nejvyššími koncentracemi dusičnanů a studní v jejich okolí tak, aby hlavní část znečištěné vody byla drénována do Jizery. Odstávka navržených studní významně zlepšuje kvalitu vody v celém jímaném řadu.
- provoz komplexu umělé infiltrace významně snižuje koncentrace dusičnanů v jižní části Sojovického jímacího řadu – části přirozené břehové infiltrace.

Při sledování zdrojů znečištění jsme se rozhodli jít cestou aktivní komunikace se zemědělsky hospodařícími subjekty, správními a kontrolními orgány, obecními úřady. V roce 2005 a 2007 jsme přímo na ÚV Káraný uspořádali setkání výše uvedených subjektů s cílem upozornit na problémy s kvalitou vody, zejména se zvyšováním koncentrace dusičnanů a vyzvat kontrolní úřady k větší pozornosti k chování v oblasti jímacího území. Na základě setkání v roce 2007 jsme formou informačních letáků oslovili i jednotlivé obyvatele, kteří žijí v blízkosti jímacího území. Cílem bylo, aby si všichni byli vědomi toho, že pokud nedojde ke zlepšení chování jak zemědělsky hospodařících subjektů, tak i jednotlivců, může se stát, že v jímací oblasti nebude kvalitní pitná voda ani pro provozovatele zdrojů – Pražské vodovody a kanalizace, ani pro obce a jednotlivé občany.

Na toto téma probíhá trvale komunikace se starosty přilehlých obcí.

Literatura :

- Kněžek M., Křivánek O. (2000): Návrh monitoringu vodních zdrojů vodárny v Káraném
Milický M. (2007): Hodnocení časového vývoje zásob a jakosti podzemní vody ÚV Káraný